

فرهنگ اخلاق و مسئولیت اجتماعی

در یادگیری الکترونیکی

۱ بهمن ۱۳۹۹

مقصود فراستخواه

سومین نشست تخصصی

چهارشنبه ۱ بهمن
ساعت ۱۸ الی ۲۰

موسسه آموزش عالی مهرالبز با همکاری
انجمن یادگیری الکترونیکی ایران (یادا) برگزار می نماید:

به استقبال:

چهاردهمین کنفرانس ملی و هشتمین کنفرانس بین المللی
یادگیری و یاد دهی الکترونیکی در ایران - ۱۳ و ۱۴ اسفند ۱۳۹۹

سلسله نشست های تخصصی
به سوی
یادگیری الکترونیکی اثربخش

فرهنگ، اخلاق و مسئولیت اجتماعی
در نظام یادگیری الکترونیکی
با حضور

جناب آقای دکتر مقصود فراستخواه
مدیر گروه و عضو هیات علمی موسسه
پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

لینک ورود به نشست

<http://mehralborz.ac.ir/webinar>

با سلام به حضور خانم ها و آقایان

ابتدا طرح بحثم را توضیح می دهم

- با اندکی تسامح می توانیم بگوییم که ما در این بحث با یک متغیر مستقل بسیار مهم و تعیین کننده سر و کار داریم و آن محیط الکترونیکی و مجازی و اینترنت است
- توضیح خواهم داد که هرچهار متغیر دیگر بحث مان تحت تأثیر این محیط قرار گرفته اند
- یعنی هم خود یادگیری و هم سه عنصر فرهنگ و اخلاق و مسؤولیت اجتماعی در امر یاددهی و یادگیری

✓ برای بحث ابتدا مقدمه ای در تأثیر فناوری و از جمله تأثیرات عجیب آن بر یادگیری خواهم داشت

✓ و بعد خواهیم دید همانطور که فناوری برای یادگیری یک مسأله شده است ، بخشی از راه حل نیز هست

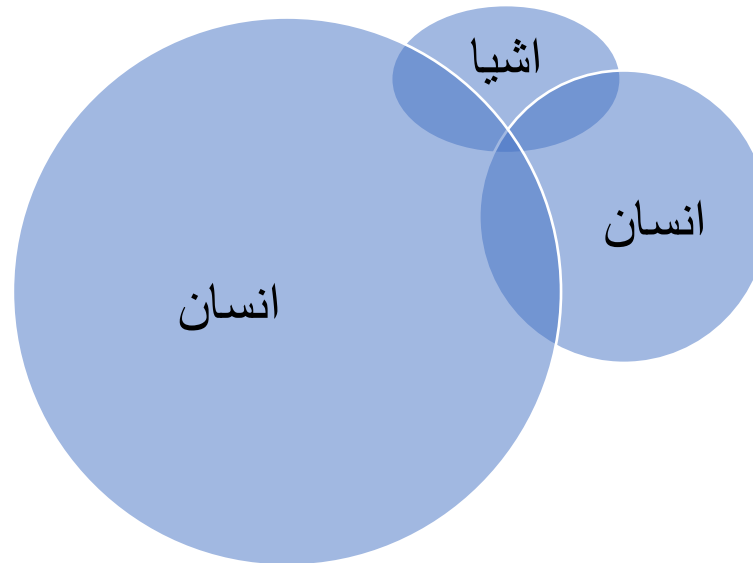
اجازه بدهید من بحثم را با این پرسش آغاز بکنم:

چه چیزی در یادگیری الکترونیکی هست که در یادگیری های سنتی نیست؟

- در ساده ترین پاسخ به این پرسش، می توانیم بگوییم اگر در یاددهی و یادگیری سنتی مدل غالب انسان – انسان بود و اشیا آموزشی ساده ای مثل گچ و تخته و نهایتاً اسیلوسکوپ و پرژکتور حضور فرعی تر و گاه حاشیه ای تر داشتند
- در یادگیری الکترونیکی اشیا در سطحی بیشتر و پیچیده تر و با تأثیراتی بی سابقه تر وارد مدار آموزش می شوند
- این مقدمه کوچکم را به این صورت نشان می دهم

آنچه در یادگیری های سنتی می دیدیم:

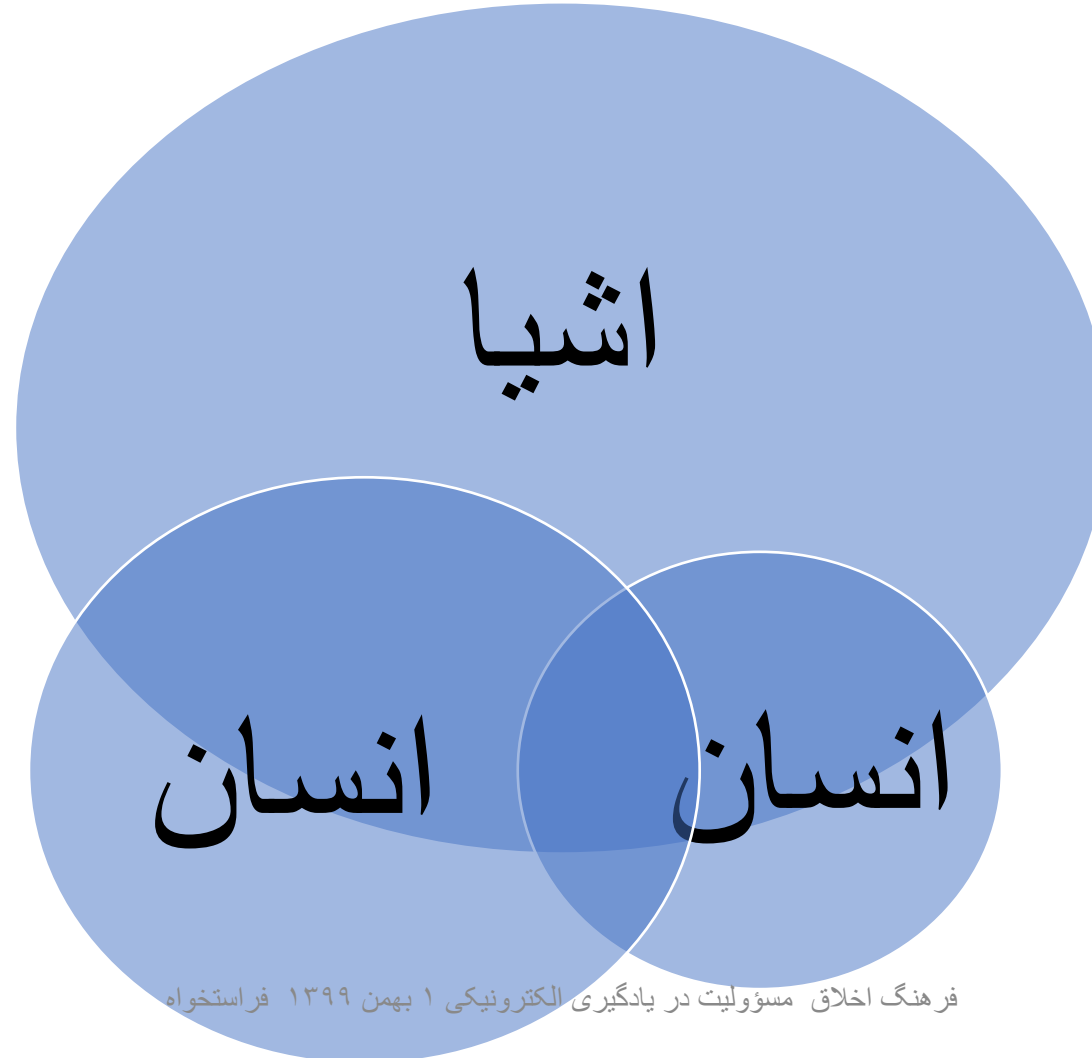
انسان بزرگی به نام معلم بود با انسان های کوچکی به نام فراگیرنده و تا حدی نیز کمک گرفتن از اشیا

در یادگیری الکترونیکی

انسانها هم اندازه تر حضور دارند ، انسانهای خیلی بزرگی گویا در کار نیستند

و ضمناً اشیا نیز با قدرت بیشتر وارد جریان آموزش شده اند

• انسانها در طبیعت و اشیا دست می برند و تکنولوژی به وجود می آید

✓ اما تکنولوژی نیز بیکار نیست .

✓ او نیز به نوبه خود موجب دگرگونی زندگی انسانی واز

جمله در بحث ما ؛ تحول در نظام آموزش می شود

فقط ما نیستیم که با اشیا کار می کنیم بلکه اشیا هم با ما کار دارند

❑ آسیای دستی با نظام فئودالی جفت وجور است

❑ وماشین بخار با سرمایه داری صنعتی

تکنولوژی ارتباطی و فناوری اطلاعات فقط ابزار فنی ساده ای در دست ما
و مطیع سر به راه ما نیست

• بلکه نگاه ها و ارزشها و عادتواره های ما را

• و اصولاً مدل ذهنی ما نیز از این حال به آن حال بکند.

• و.....

تکنیک ، صورت و سیرت زندگی ما را و سرشت و ساختار آن را متحول می کند

- اینترنت، فیس بوک، تویتر، لینکدن ، رایانش ابری و IOT ، تلگرام و مانند آنها به همراه وسایل سبک داخل کیف و توی جیب مردم مثل آی پد، تبلت ، فبلت، و انواع اسمارت فونها و گالاکسی ها و سیستم های اندروید و اپی فیکیشن محتوا و بلاک چین و هوش مصنوعی و رباتیزه شده جریان پداگوژی

- همه دست به دست هم می دهند و مدل ذهنیت اجتماعی ما را و فرهنگ ما را واز جمله دنیای آموزش و یادگیری را روز به روز متحول می کنند.

در ایران معاصر

مشروطه	نهضت تلگرافها
نهضت ملی	تحولی ناشی از سواد و شهر نشینی و رادیو
انقلاب اسلامی	تربیت و ها و منابع و نوارها
تحولات دهه ۷۰	جنبش مطبوعات
تحولات دهه ۸۰	ورود کامپیوترها و اینترنت
تحولات دهه ۹۰	شبکه های اجتماعی
تحولات پیش رو	نسلهای در راه

در مقیاس جهانی و تاریخ دوره جدید بشری نیز

۱. انقلاب صنعتی اول (ماشین بخار)

۲. انقلاب صنعتی دوم با الکتریسیته

۳. انقلاب صنعتی سوم با کامپیوتر

۴. انقلاب صنعتی چهارم با سایبری شدن، رباتیزه شدن و هوش مصنوعی

۵. انقلاب صنعتی پنجم که سطح فوق پیشرفته ای از فناوری است و با تأکید بر

تعامل انسان – ماشین بسط می‌باید. **Human- computer interaction**

نظام آموزش و یاددهی و یادگیری همانطور که آتش تهیه این انقلاب ها را تدارک می بیند خود نیز تحت تأثیر این انقلابها قرار می گیرد

این تعامل انسان – ماشین را که عرض کردم

• فراموش نکنیم:

□ تعامل انسان – ماشین

• در بحث مان با آن خیلی کار داریم

در این میان اما داستان ما بسیار مناقشه آمیزتر است.

□ **تکنیک** ، مدارس و دانشگاه ها و کل دنیای یاددهی و یادگیری ما را به

آینده هایی پرتاب می کند که

□ چه بسا نه درک کافی از آن داریم

□ و نه آمادگی زیستن در آن را

یک علتش این است که ما مواجهه متفکرانه و متأملانه و خلاق با تکنولوژی نداریم
و در نتیجه آن تعامل انسان و تکنیک نیز غنا پیدا نمی کند و به درجه بلوغ نمی رسد

- ما مدتها طی تاریخ انحطاط خویش در این سوی شکاف تکنولوژیک با جهان ماندیم بی خبر یا بی اعتنا تا صفویه

- تا هزینه این شکاف را در شکست چالدران چشیدیم؛ طی اوایل قرن ۱۶ و دوره شاه اسماعیل
- تاریخ ما برخلاف تاریخ اروپایی آن دوره بسیار کند می رفت و یک قرن طول کشید تا شاه عباس با برادران شرلی در آرزوی داشتن توپهای انگلیسی گفت و گو کند اما آن هم نه دستیابی به تکنولوژی و خلق آن که خرید محصولات آماده آن بود

- تنها از دوره عباس میرزا یعنی دویست سال پیش بود که برخی نخبگان جدید به اهمیت تکنیک پی بردند

ولی مشکل همچنان به قوت خود باقی بود

• ما مدتها تکنیک را همچنان نادیده می

گرفتیم به نوعی فن انکار بودیم

مثالی از نادیده گرفتن تکنیک

• داستان مشهوری است که از حکیم
سبزواری نقل می شود

وقتی خواستند از حکیم سبزواری عکسی بگیرند
(گویا به درخواست ناصر الدین شاه و توسط عکاس باشی دربار).

- حکیم با اعجاب و انکار، این را محال دانست و به قاعده فلسفی «محال بودن انتقال اعراض» استناد کرد.
- طبق متافیزیک معرفت ما هیچ عرضی بی اتکا به جوهر قابل انتقال نیست
- پس چگونه اعراض یک شخص، یعنی عکس او، مستقل از جوهر او به روی صفحه ای کاغذ منتقل می شود!
- اما عکسی که از این حکیم سنتی اکنون در دسترس ماهست گویا همان است که نشان می دهد چگونه محال اندیشانه به دوربین عکاسی چشم دوخته است.
- چنین بود که تکنولوژی عکاسی، بی خبر رسیده بود و حکمت و معرفت قدیم ما را به چالش می کشید.

فرهنگ اخلاق مسئولیت در یادگیری الکترونیکی ۱ بهمن ۱۳۹۹
فراسخواه

- فن هراسی ما نیز داستان بلندی داشت و دارد
- از مخالفت بزرگان دوره قاجار با طرح قطار و سنگ انداختن مردمانی به آن
- تا بی اعتنایی به کامپیوتر و اینترنت که در میان بزرگان جامعه خودمان تا مدتها شاهد بودیم
- و البته سیاستهای رسمی حاکم در این چند دهه اخیر که محیط اینترنت را یکسره محیط تهدید تلقی می کرد
- و نتیجه اش کنترل های شدید دولتی و سیاست فیلترینگ از بالا و اجرایی نشدن آن در پایین (با میلیونها کاربرد در کف جامعه)

واکنش این فن هراسی و فن گریزی هم معلوم بود

• فن شیفتگی مفرط و حتی فن پریشی که در بخش هایی از کاربران اینترنت و شبکه های

اجتماعی به چشم می خورد

• پس ما آنچه کم داشتیم یا نداشتیم **فن آگاهی** بود و همکنشی متأملانه با تکنیک

• چه آن گاه که اصلاً وارد اینترنت نمی شدیم و چه حالا که می ترسیم که اینترنت مان قطع

بشود بویژه در شرایط فاصله ها و تفرقی که با پاندمی کووید ۱۹ به وجود آمده است

پاتریک مک گینیز P.I. McGinnis

در نوشته اش در Harvard Business School

• به این می گوید:

FOMO Sapiens (در مقایسه با HOMO Sapiens)

Fear Of Missing Out

• یعنی : انسانی که مدام می ترسد که خط اینترنت شان قطع بشود واز

سیستم خارج بشود

پارادوکس ما و فناوری این شده که

- بر تکنیک نفرین می فرستیم و همزمان برای داشتن آن حرص و جوش مخفی اما تلاش و آشکاری

داریم.

- کاربرد حریصانه و در عین حال ریاکارانه فناوری

- اما شگفت این است که همین مصرف تفنی نیز ؛ ظاهر و باطن زندگی اجتماعی و فرهنگ

روزمره ما را دگرگون می کند

از سوی دیگر نقد تکنیک چیزای ورای نفرین به آن است

• یک وقت است که عینیت تکنولوژی در جامعه ای رشد می کند و از آثار و نتایج آن در زندگی شان بهره می گیرند و در همان حال با عوارضش نیز منتقدانه و متفکرانه مواجه می شوند مثل نقدهایی که امثال باتلر ، بورگمان ، آرنت و هایدگر داشتند ؛ آنها تکنیک را مسأله مند کردند، از تکنولوژی پرسشهای جدی عمل آوردند ، از او آشنایی زدایی کردند

• ولی ما چه ؟ ما که هنوز عینیت تکنیک را نتوانسته ایم توسعه بدهیم ولی از او بدگویی می کنیم

• اینجانب یک وقتی نشستم و نمره خودمان را در اینترنت در آوردم بدین قرار شد

نمره ایران در اینترنت همراه از 20 فقط «10»

و در اینترنت ثابت از 20 فقط «6» است!

مقایسه کنید با چین و کره جنوبی و ایتالیا و... امروز صبح محاسبه کردم:

نمره اینترنت از 20 (برمبنای رتبه جهانی) محاسبه م. فراستخواه بر اساس داده های SGI, 2019		آمار رسمی بیماری تا 23 اسفند 98 بر اساس داده های WHO, 2020	
نمره اینترنت ثابت از 20	نمره اینترنت همراه از 20		
<u>6</u>	<u>10</u>	11364	ایران
16.93	19.14	80981	چین
18.2	19.71	7979	کره جنوبی
12.61	13.43	15113	ایتالیا
19.42	19.57	262	قطر
13.86	18.85	7	بلغارستان
9	13.14	5	ترکیه
14.32	18.28	21	عربستان س

■ اقامت در خانه ها، لازم است اما:

«خانه» در ایران آیا گِرهی هوشمند از شبکه خدمات

با کیفیت در کشور هست؟!

حق به آموزش و یادگیری ، از پایه ای ترین حقوق بشری ماست

□ و حق دسترسی به محیطی فنی و شبکه ای ارزان و آسان و با کیفیت برای توسعه امر یاددهی و یادگیری

□ پایه پای این است که نیاز داریم **نسبت تکنیک و تعلم** را نقدانه تحلیل بکنیم و محل تأمل قرار بدهیم

□ بویژه آنکه تکنولوژی در همان حال که وسیله ای برای یادگیری است موضوع یادگیری متأملانه نیز هست

□ این کمک می کند که تعامل انسان و ماشین ارتقا پیدا می کند لاتور به این مذاکره با اشیا می گوید

- تکنیک؛ همکرداری خلاق آدمی با طبیعت اشیاست و تا از این طریق به تعبیر ارسطو با افکندن نقش غایات معنایی و صور خیال آدمی بر طبیعت و اشیا، طرح ناتمام طبیعت و اشیا تکمیل بشود و ظرفیتهای بیشتری از آنها انکشاف پیدا بکند
- مسأله اینجاست که این همکرداری با طبیعت، وقتی مسؤولانه و متأملانه و دوراندیشانه نباشد و حتی متصرفانه و متعرضانه و مصرف گرایانه و ابزارگرایانه باشد

- می تواند هارمونی و تعادلی را که طی میلیارد ها سال در طبیعت فراهم آمده است مختل بکند

- خصوصا بر اثر خصیصه خود تعیین گری تکنیک و نیز نتایج قصد ناشده اش

- همین هاست که وضعیتی مافوق تصادفی پیش روی آینده این سیاره و انسانیت ایجاد می کند

داستان فناوری با یادگیری چین شده است

□ در جریان یادگیری مجازی ، وساطت مفرط تکنیک، موجب جهان زدایی از آموزش می شود de-worlding

مدخله اینترنت به حدی می رسد که گویا جهان زندگی یادهی ویادگیری مخدوش می شود

□ همینطور غلبه اشیا بر آدمی به جای تعامل انسان و اشیا، منجر به انسان زدایی از آموزش می شود

منسوخ شدن انسانیت / dehumanization به تعبیر داینلو Posthuman World

□ امر شبحتاک به تعبیر بورديو ؛ The Simulated

محیط یادگیری الکترونیکی فریبده بازیگوشانه و مصرف گرایانه می شود

داستان فناوری با یادگیری / ادامه

□ یادگیری الکترونیکی اگر غفلت بورزیم عملاً همه چیز و هیچ چیز می شود :

nowhere,nowho,nowhat,nohow

□ وساطت ابزارهای پیشرفته به تفرق انسانها می انجامد fragmentation

اجتماع یادگیری جای خود را در بهترین حالت به شبه اجتماع یادگیری می دهد

□ مرگ دانش ضمنی

به سبب فقدان تعاملات از نزدیک انسانها

داستان فناوری با یادگیری / ادامه

❑ ماشینی شدن آموزش (فیلم ای آی Artificial Intelligence اسپیلبرگ) و رباتیزاسیون

❑ فرمالیسم شو آف و لاکچری

❑ فست فودی شدن و رخت بربستن اروس و آگاهی یا هیجان و شناخت از محیط های یادگیری

Spielberg

داستان فناوری با یادگیری / ادامه

□ صنعت به جای تعلیم و تربیت

□ انبوهه و پرسه در غیاب معنا (پرسه زنی به جای سلوک و تفحص علمی)

□ ندرت توجه

□ پارادوکس حضور و مشارکت: مسأله رؤیت پذیری ناقص

اینها مسأله اند

ولی بخشی از راه حل نیز در خود همین محیط الکترونیکی است

□ محیط یادگیری الکترونیکی با خصوصیت‌هایی:

مثل تسهیل دسترسی، کارایی، توزیع شدگی، سهولت، کثرت گرایی و مشارکت پذیری

می تواند فرصتی باشد برای :

- ظهور مازاد انرژیها در جریان یاددهی و یادگیری به سمت هم تأملی و همکرداری های خلاق
- هم آمیزی آموزش های رسمی و غیر رسمی
- افزایش شاخص هایی مثل تحرک، سرعت جابه جایی و...
- عبور از نخبه محوری و معلم مرکزی (ظهور نخبگان کوچک و معمولی)
- هاله زدایی Aura (عکس را با نقاشی مقایسه کنید و نیز رادیو را با متن، آموزشگر در محیط الکترونیکی نیز چندان هاله استادستی را ندارد
- آزادی از بسیاری جبرها و محدودیت ها
- .....

بویژه اگر توجه کنیم که اینترنت در سپهر فرهنگ و از جمله فرهنگ آموزشی نیز اثر گذاشته

➤ ایماژها افقی تر شده

➤ مرکز زدایی شده و سلسله مراتبها به سمت شبکه تحول یافته

➤ امکانه‌های تحرک افزایش یافته

➤ درجه آزادی انسانها بیشتر شده

➤ زندگی سرشت ارتباطی تری پیدا کرده

➤ و ممکن است به نوعی دمکراتیزم فرهنگی کمک بکند

این می تواند کمک بکند به گشوده شدن افقهای تازه ای از اخلاق در جهان آموزشی

- اخلاق دسترسی به جای اخلاق دستگیری

- اخلاق تعمیم به جای اخلاق تقدس

- اخلاق توزیع فرصتها به جای اخلاق تقسیم منابع

- اخلاق دادن تور به جای دادن ماهی

- اخلاق عام گرا و دموکراتیک به جای اخلاق اریستوکراتیک

ومهمتر از همه اخلاق مسؤولیت و حقوق

- با توجه به قابلیت‌های بالقوه در یادگیری الکترونیکی مانند زمینه های

- شفافیت بیشتر

- پاسخگویی اجتماعی

- در معرض دیده شدن و ارزیابی ۳۶۰ درجه

- مشارکت پذیری بیشتر

- و.....

بدین ترتیب نوعی فلسفه امید برای محیط های یاددهی و یادگیری فراهم می شود

• که کلمه کلیدی آن فن آگاهی ، نقد فناوری

• وبویژه همکنشی متفکرانه و متأملانه ، خلاقانه و مسئولانه با

تکنولوژی های جدید و پسا جدید یاددهی و یادگیری است

آینده، تأمل برانگیز، و در عین حال با هم آموختنی، با هم فهمیدنی و با هم ساختنی است

بحث، گفت و گو ، ملاحظات سیاستی ، دلالت‌های سیاستی

